

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Arno Gruen'in Analizlerine Göre İhmal Edilmiş Çocukluk ve Aile: Tölögön Kasımbekov'un Yetim Hikâyesi Örneğinde

Neglected Childhood and Family According to Arno Gruen's Analysis: In the Case of Tölögön Kasımbekov's Orphan Story

Samet AZAP

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü, Kastamonu/Türkiye
sametazap@kastamonu.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-4047-1443

Öz: Edebiyat metinleri disiplinlerarası olarak sosyolojik ve psikolojik okumalara ihtiyaç duyar. Roman, hikâye gibi edebiyat metinlerinin analizinde farklı bakış açıları okura da zenginlik katacaktır. Alman Psikolog ve Psikanalist Arno Gruen'in analizleri de edebî metinlere farklı şekilde bakış için yol göstericidir. İnsan psikolojisinin çocukluktan itibaren takip edilmesi gerektiğini eserlerinden çıkarmak mümkündür. Özellikle Gruen'in altını çizdiği nokta, çocukluk travmaları ve sevgisiz geçirilen çocukluğun insanın varoluşsal sürecine etki etmesi gerçeğidir. Savını birçok tezle destekleyen Gruen, insandaki yıkıcılığın köklerine inerek temel sorunun ailede ve mutsuz geçirilen çocuklukta olduğunu belirtir. Gruen çalışmalarını bu temel doktrin üzerine kurar. Kırgız yazar Tölögön Kasımbekov'un "Yetim" hikâyesinin başkışısı Kökö de çocukluğunda geçirdiği travmatik olaylar çerçevesinde kendilik değerlerini yitirmekle karşı karşıya kalır. Yetim Kökö, teyzesi Şeki ve onun dostu Çora tarafından duygusal istismara maruz kalır. Etrafına saldırganca yaklaşan Kökö'de davranış bozuklukları oluşur. Gruen, kendi analizlerinde Hitler örneğini verir. Mutsuz bir çocukluk geçiren Hitler'i mercek altına alan yazar, onun dünyaya meydan okuyan bir diktatöre evrilmesinde çocukluk travmalarının etkin olduğunu söyler. Kökö de ailesiyle bağını yitirerek köksüz kalmış ve teyzesinin kayıtsızlığı karşısında ontik bir kopuşa sürüklenmiştir. Ancak arkadaşı Rasul ve ailesi ona kucak açarak -belki de ileride çok büyük bir tehdiye dönüşecek- Kökö'ye sahip çıkmışlardır. Hikâyeye Arno Gruen'in görüşleri ışığında bakılarak psikolojik görüşlerin edebî metinler üzerindeki etkisi de gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arno Gruen, psikoloji, yetim kökö, travma, aile.

Abstract: Literary texts need interdisciplinary sociological and psychological readings. Different perspectives in the analysis of literary texts such as novels and stories will enrich the reader. The analyzes of German Psychologist and Psychoanalyst Arno Gruen also provide guidance for looking at literary texts in a different way. It is possible to deduce from his works that human psychology should be followed from childhood. The point that Gruen particularly underlines is the fact that childhood traumas and a childhood spent without love affect the existential process of a person. Gruen, who supports his thesis with many theses, goes to the roots of destructiveness in humans and states that the main problem is in the family and unhappy childhood. Gruen bases his work on this basic doctrine. Kökö, the main character of Kyrgyz writer Tölögön Kasımbekov's story "Orphan", also faces losing his self-worth within the framework of the traumatic events he experienced in his childhood. Orphan Kökö is subjected to emotional abuse by her aunt Sheki and her friend Çora. Behavior disorders occur in Kökö, who approaches his surroundings aggressively. Gruen gives the example of Hitler in

Geliş Tarihi:22.12.2024

Kabul Tarihi:26.08.2025

Yayın Tarihi:31.08.2025

Atıf: Azap, S. (2025). Arno Gruen'in analizlerine göre ihmal edilmiş çocukluk ve aile: Tölögön Kasımbekov'un yetim hikâyesi örneğinde. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 737-747. Doi: 10.33437/ksusb.1605547

---

his analysis. Focusing on Hitler, who had an unhappy childhood, the author says that childhood traumas were effective in his evolution into a dictator who challenged the world. Kökô also became rootless by losing his connection with his family and was dragged into an ontic rupture in the face of his aunt's indifference. However, his friend Rasul and his family embraced him and took care of Kökô, who might become a huge threat in the future. By looking at the story in the light of Arno Gruen's views, the effect of psychological views on literary texts will be shown.

Keywords: Arno Gruen, psychology, orphan kökô, trauma, family.

GİRİŞ

Çocukluk travmaları, insanın duyu dünyasına büyük sekte vuran ve insanda izler bırakan bir varoluşsal sorundur. Gelenek klinik çalışmalarıyla gerekse yazdıkları kitaplarla ve makalelerle pek çok psikolog ya da psikiyatrist bu soruna eğilmiştir. Çocukluk deneyimleri insanın bütün hayatını derinden etkileyebilir. Bu çalışmanın çıkış noktası da çocukluk travmalarında ailenin rolü ve etkileri üzerinedir. İhmal edilen ve yok sayılan bir çocuk, hayatı boyunca yanlış kararlar verebilir, kendini gerçekleştirme ediminden uzaklaşabilir. Bir çocuğun ihmal edilmesi bütün toplumu etkileyen olaylar silsilesine de neden olabilir. Alman Psikolog ve Psikanalist Arno Gruen'in analizleri çalışmanın çıkış noktasıdır. Çocukluk travmalarının arkasındaki nedenler ve ailenin rolü düşüncesinden hareketle çalışma örneklendirilmiştir. Arno Gruen'in özellikle, İçimizdeki Yabancı, Empati'nin Yitimi, Normalliğin Deliliği, İhanete Uğrayan Sevgi-Sahte Tanrılar, kitaplarında ele aldığı temel doktrinden yola çıkılmıştır. Yazarın düşüncelerine paralel bir şekilde Kırgız yazar Tölögön Kasımbekov'un "Yetim" hikâyesi incelenmiştir.

Tölögön Kasımbekov, Kırgız edebiyatında daha çok tarihi romanlarıyla bilinir. Onun yazdığı tarihi romanları Kırgız tarihinin bir yansıması gibidir. Kahramanlarını oldukça canlı betimlemelerle ele alması ve yarattığı karakterlerin gerçeklik ile bağlantısı yazarın yaratıcılığının göstergesidir. Kasımbekov, yazarlık hayatına hikâyeleriyle başlamıştır. Yazarın hikâyelerinde yarattığı karakterler de romanlarında olduğu gibi oldukça canlı, hayatın içinden seçilmiş gibidir. Yazarın bu çalışmada ele alınan "Yetim" hikâyesinin başkışisi küçük bir çocuktur. Kökô adındaki bu çocuk küçük yaşta babasını ve annesini yitirmiştir. Bu kayıp, çocukta travmatik durumlara ve davranış bozukluklarına yol açmıştır. Yetimliğin zorluğu ve onu yanına alan teyzesi Şeki'nin sömüren, duygudaşıktan uzak tutumu karşısında Kökô, saldırgan davranışlar sergiler. Arno Gruen, sevgiden empatiden yoksun bırakılan çocuklarda bu saldırgan durumların olacağı düşüncesini öne sürmüştür.

Arno Gruen'in, yalnızlığın varoluşsal endişesi, korku ve kimlik yitimi ve Kayıtsızlık Fenomeni kavramlarıyla; Tölögön Kasımbekov'un Yetim hikâyesi arasındaki ilişki bu çalışmanın özüdür. Arno Gruen, analizleri birçok çıkarıma ve farklı okumalara müsaittir. Ancak çalışmanın sınırlanması açısından onun sadece empatiden yoksun ebeveynler tarafından büyütülen çocuklarda oluşan davranış bozuklukları düşünceleri üzerinde durulacaktır. Bu görüşlerin Tölögön Kasımbekov'un Yetim hikâyesinin başkışisi Kökô üzerindeki yansımaları farklı açılardan incelenecektir.

Arno Gruen Analizlerine Göre Çocukluk Travmalarında Ailenin Rolü

Alman Psikolog ve Psikanalist Arno Gruen, analizlerinde toplumsal çürümenin köklerine inerek çocukluk travmalarının ve sevgisiz büyütülen çocukların ontolojik bir kopuşa yol açacağını imler. Arno Gruen'in bütün eserlerinde temel doktrin, insanın yıkıcılığından sevgisiz ebeveynlerin sorumlu olduğudur. Gruen, Hitler gibi yüzyıla damgasını vurmuş bir diktatörün aile yapısını ve çocukluğunu mercek altına alır. Hitler'in milyonlarca insanı kendisiyle birlikte ölüme sürüklemesinin altında yatan nedenin kötü bir ebeveyn olduğunu iddia eder. Gruen, Hitler'in hayatından örnek vererek babasının onu su aygırı derisinden yapılmış bir kırbaçla dövdüğünü söyler ve Hitler dayak yerken annesinin kapının önünde endişeyle beklediğini Ian Kershaw'dan nakleder (Gruen, 2005: 87).

Gasset'in de altını çizdiği gibi; "nefret ve sevgi, her şeyde, birbirine düşman ve zıt ikizlerdir. Tıpkı aşka düşme edimi gibi -en az bunun kadar sık rastlanan- "nefrete düşme" edimi de vardır" (1995: 37). Sevgi/sizlik ve nefret bu iki duyu bir diktatörü doğururken toplumun da yıkımında dinamit rolü üstlenir. Gruen'e göre insanın gelişmiş bir benliğe sahip olabilmesi için çocukluk döneminde anne ve babası tarafından sevgi ilişkisiyle büyütülmesi gerekir. Çocuk bu sevgiyi alamazsa, kendilik imgesini

oluşturmak için dışarıdan gelen tasarımlara ihtiyaç duyar. Gruen, Hitler için de bu durumun geçerli olduğunu belirtir (Gruen, 2005: 90). Anne ve babasıyla kuramadığı sevgi bağı onu çağının en acımasız yöneticilerinden birine dönüştürür. Gruen, analizlerinde Hitler'in babası dışında annesiyle de arasında bir nefret köprüsü oluşturduğunun altını çizer. Sevgisizliğin deneyimlendiği yerde birey eksik bir oluşa sürüklenir. Çocuğun gelişim sürecinde anne ve babanın rolü bu minvalde önemlidir. Gruen'in belirttiği gibi, "pek çok tarihçi, Hitler'in antisemitizminin kökeninde, annesinin ölümüne sebep olduğu için Yahudi Doktor Bloch'a karşı duyduğu bilinçdışı bir nefret yattığına inanıyor" (Gruen, 2005: 98). Bu bilinç dışı nefret kitlelerin felaketine yol açmıştır. Buna benzer bir durumu Türk kültüründe de görmek mümkündür.

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden olan Dede Korkut hikâyelerinden biri olan Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesi hikâyesi Gruen'in düşüncelerini destekler niteliktedir. Bilindiği gibi bir çoban peri kızına tecavüz eder ve tecavüz sonucu tek gözlü iri çocuk dünyaya gelir. Bu çocuk Oğuzların başına büyük bela getirir. Her gün Oğuz halkından iki adamı ve hayvanlarını yiyerek beslenen Tepegöz, Basat tarafından gözü şişlenerek başı kesilerek öldürülebilmiştir. Tepegöz, toplumdaki ahlaki sapmanın bir tezahürü olduğundan onun öldürülmesiyle halk huzura kavuşur. Ahlaki sapmanın temelinde Sarı Çoban'ın peri kızına zorla sahip olmaya "tamah idmesi" vardır. Bu ilk günah, nedensellik ilişkisine bağlı olarak Tepegöz'ün ortaya çıkması sonucunu doğurmuş ve toplum bir felakete karşı karşıya kalmıştır (İnayet, 2015: 11). Hikâyenin birçok farklı yorumu olsa da makalenin çocuk ve aile kavramları üzerinde odaklanması dolayısıyla şu tespiti yaparak sınır çizmek mümkündür: Tecavüz gibi insanlık suçu bir halkı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirir ve toplum kendi tiranını kendi yaratır. Onu yok etmek ise yine toplumun elindedir. Diğer çocuklardan farklı olması, dışlanması ve sevgisiz bir ortamda büyümesi Tepegöz'ü böyle bir canavara dönüştürür. İhmal edilmiş çocukluk, çocukta empati yeteneğinin gelişimine ket vururken onun kendilik değerlerini algılamasını da engeller. Nefretin zıttı sevgidir. Ancak sevgiyle büyütülen bir çocuğun hayata tutunması, kendi değerlerini özümsemesi mümkün olur. Çocuğun hayata tutunmasında temel rol ailenindir.

Toplumunu oluşturan en küçük birim olan aile, biraradalığı sevgi, saygı ve anlayışla sağladığı takdirde ayakta durabilir. Sevginin koşula bağlı olmadığı ailelerde bağlar daha kuvvetlidir. Bir çocuğun içinde doğduğu ve yaşadığı toplumun değer normlarına adapte olma sürecinde en önemli rol ailenindir. Ailede de çocuğun doğumundan itibaren annenin rolü daha önemlidir. Herkes anne olabilir ama iyi bir anne olmak kolay değildir. Çocuğu doğru yetiştirmek, onun istek ve arzularını doğru anlayabilmek ve eylemlerinde gerekli hassasiyeti göstermek her annenin üzerine düşen sorumluluktur. Gruen de çözümlerinde annelere işaret eder. Gruen, insanların duygudaşça davranmasının sebeplerini sorgular ve bireyin doğum anından itibaren sevinç ve acı gibi hislerini devinduyumsal kas sinir yolları vasıtasıyla annesiyle paylaşmasına vurgu yapar. Bebek, annesinin kucağındaiken dolaysız bir şekilde bu duyguları algılamak annesinin bakışlarından ve yüz hatlarından edindiği görsel idrak sayesinde algılama gücünü artırır. Gruen'e göre bir süre sonra dolaysız algılama sürecini devam ettiremeyen çocuk, anne ve babasının yönlendirmesiyle onların istediği doğrultuda ebeveynlerini algılamaya başlar (Gruen, 2020: 85).

Çocuğu kendi istediği gibi şekillendiren anne ve babalar onun üzerinde içgüdüsel olarak hâkimiyet kurmaya başlarlar. İtaatkâr olması için yönlendirilen çocuk, farkında olmadan üzerindeki gücün hâkimiyetine girer; "böylece çocuk anne babanın istediklerine başarıyla boyun eğmesi halinde sevileceğini öğrenir. Böylece bir şeye hâkim olmak, çocuk için kendi ihtiyaçlarını dış dünyayla alışveriş içinde geliştirmek yerine onları bastırmak veya yüceltmek ve kendi duygularına güvenmemek anlamına gelir" (Gruen, 2020: 36). Kendi ayakları üzerinde durması gereken çocuk bireyselleşme sürecinde total bir şekilde ilerler. Anne ve babanın çocuk üzerindeki hâkimiyet algısı çocukta duygusal bir kopuşa yol açabilir. Gruen, itaat ve çocuk üzerindeki hâkimiyet kurma konusunda şu örneği verir. Bir anne şempanze, yavrusu yaralandığında onu kucağına alıp ilgi gösterirken insanlar yaralanan çocuklarına öfkelenir ve onları cezalandırma yoluna gider. Gruen'e göre bunun sebebi anne babaların kendi çocukluklarında kurban durumuna düştükleri olaylar sonrasında utanç duymaları ve bu nedenle çocuklarının benzer bir utancı yaşamaması için onların kurban pozisyonuna düşmesine müsaade etmemek istemesidir (Gruen, 2020: 22).

"Kendileri çocukken kurban durumuna düştükleri için..." ifadesi ebeveynliğin arketipsel sürecine işaret eder. Çocuğun kendi başına hayatı tanıması, kavraması sağlıklı bir birey olmasında en önemli

noktadır. Ancak fazla koruyucu ve kısıtlayıcı davranan ebeveynler çocuğun bu gelişim sürecini sekteye uğratar. Ayrıca çocuk dış dünyaya karşı savunmasızdır. Dış dünyadan gelen/gelecek tehlikelere karşı ailesinin onu korumasını bekler. Ancak ailede itaate dayalı sevgiden uzak ve istismara dayalı bir sevgi anlayışı varsa çocuk kendine yeni bir güç arayışına girer. Bunun sonucunda çocuk gerçek zannettiği sahte sevginin peşine düşer, iyi olduğunu düşünerek kötüyü haklı çıkarmaya çalışır ve doğru diye yanlışa sarılır. Neticede çocuk hayatta kalmak için sevgiyi kendi uydurduğu bir şeye dönüştürür ve kendine göre bir yaşam içeriği üretir (Meşe, 2013: 78). Çocuğun sevgi arayışı içten gelir. Onun sağlıklı bir bağ kurabilmesi sağlıklı ebeveynler ile olabilir.

Sonuç olarak aile birardallığı sağlayan en önemli çekirdek birimdir. Çocuğun hayata tutunmasında ilk ve en önemli basamak ailedir. Tölögön Kasımbekov'un "Yetim" hikâyesi örneğinde Gruen'in analizlerinden yola çıkarak ihmal edilmiş çocukluk üzerinde ailenin rolü üzerinde durulacaktır.

Tölögön Kasımbekov ve Yetim Hikâyesi

Çağdaş Kırgız edebiyatının nesir alanında öne çıkan yazarlarından olan Tölögön Kasımbekov, daha çok tarihi romanlarıyla tanınır. Ancak onu roman yazmaya hazırlayan ortam hikâyeleridir. Küçük yaştan itibaren yazdığı hikâyelerle hayata tutunan yazar, asıl yazarlık yeteneğini romanlarıyla gösterir. Kasımbekov, çocukluğundan itibaren iyi bir gözlem gücüne sahip olmuştur. Zeki, her şeyi merak eden ve sorular soran küçük Kasımbekov'un yazarlık kabiliyetinin uyanışına ilk desteği babası vermiştir. Kasımbekov, yaşadığı zor zamanlara rağmen yazmaktan bir an olsun bıkmamış her fırsatta yazmaya devam etmiştir. Yazdığı ilk öyküleri yaşadığı sefalet günlerinin ürünü olarak daha çok gençlik dönemi ürünleriyken, romanları usta işi bir çabanın ürünüdür. "Memleket", "Yetim" ve "İnsan Olmak İstiyorum" ve "Bozkurt" öyküleri yayımlandıktan sonra nesir dalında yetenekli yazarın doğumuna edebiyat dünyası şahit olur. Bu öyküler yayımlandıkları yıllarda okurlar tarafından oldukça beğenilmiştir. Yazarın bu öyküler dışında "Yılkıcının Oğlu", "Tokon Ormana Geldiğinde", "Gece Vakası", "Dostum Anlasın", "Taşa vurulan damga", "Anne", "Keder", "Gayret", "Çilmayra'nın Yakasında", "Mutluluk veren bölge", "Kavganın Başlaması" adlı kısa öyküleri de vardır. Kasımbekov'un yazarlık hayatının ilk verimleri olan bu hikâyelerde Sovyet ideolojisinin etkisinde kaldığı ve sosyalist realizmin ilkelerine bağlı eserler yazdığı anlaşılmaktadır (Azap, 2016: 3-7).

Kasımbekov asıl ününü roman alanında yapmıştır. Kırgız edebiyatının ilk tarihi romanı olan *Kırılan Kılıç* (I, II)¹, Sovyetler dönemindeki baskıya ve sansüre rağmen yayınlanmış Kırgız edebiyatının en önemli tarihi romanı kabul edilmektedir. *Kırılan Kılıç* (I, II), romanı tarihsel gerçekler üzerine kurgulayarak, tarihte yaşamış kahramanların var olma mücadelesini ve Rus zulmünü tüm açıklığıyla anlatır. Eserinde 180'e yakın karakteri tasvir etmesi onun yaratma gücünün genişliğini gösterir. Ayrıca yazar bir belgesel yazıyormuş gibi Kırgızistan'ı dolaşarak yaşayan yaşlılarla görüşmüş ve arşiv belgelerinden yararlanmış. Alay ağzını öğrenmiş ve bir tarih kitabı yazıyormuş gibi titiz bir şekilde romanlarını yazmıştır.

Yazarın *Kırılan Kılıç*'tan sonra kaleme aldığı *Kelkel (Diriliş)* romanı da tarihsel bir dönem olan, 1917 Rus devriminin Türkistan'daki yansımalarını anlatması yönüyle önemlidir. Yazar 1991 yılında Kırgız halkı bağımsızlığını kazandıktan sonra *Baskın ve Kırgın* adlı tarihi romanlarını kaleme alır. Kasımbeko, bu dönemde iki roman yazarak bağımsızlık öncesi yazdığı romanlarında söyleyemediklerini daha açık bir şekilde söylemiş, diğer romanlarının devamı şeklinde nehir roman tarzıyla roman serisini tamamlamıştır. *Baskın* romanında Kasımbekov, Hokand Hanlığındaki parçalanmışlığı, taht mücadelelerini, birlik ve beraberlikten yoksun halkın Rus işgali altında ezilmesini çektiği çile dolu günleri anlatır. *Kırgın* romanı ise Kırgız tarihinde kanlı bir sayfa olarak kabul edilen 1916'da yaşanan ve binlerce Kırgız'ın Ruslar ve çeteler tarafından katledilmesine yol açan Ürkün ayaklanması ve katliamının anlatımıdır (Azap, 2016: 7-10). Bu nehir tarzında yazılan romanlar Kırgız tarihinin yansıması gibidir. Yazarın tarihi romanları dışında bireysel izlekli bir romanı da vardır. *Olgun Nesil* adını verdiği roman rejimin izlerini taşır. Romanda Esen adlı karakterin çevresinde farkındalık yaratma çabası ve ideal bir öğretmen portresi çizmesi anlatılır.

¹ Eserin orijinal ismi *Sıngan Kılıç*'tir. Eser Türkiye Türkçesine Sadettin Koç ve İbrahim Atabey tarafından *Kırılan Kılıç* olarak aktarılmıştır. (Bkz. Sadettin Koç, İbrahim Atabey, *Kırılan Kılıç I*, Yargı Yayınevi, 2003)

Tölgön Kasımbekov'un romancı ve hikâyeci yönü onun yazarlığının iki döneminin yansımasıdır. Yazarlığa başladığı dönemin ürünleri olan hikâyelerinde kendi hayatından izler bulmak da mümkündür. Gruen'in analizlerinden yola çıkılarak incelenecek hikâyesi Yetim de yazarın kendi hayatından izler taşır. Küçük yaşta babasını kaybeden Tölgön annesiyle çok zor günler geçirir. Hayatında yaşadığı zor anlarda babasının yokluğunu oldukça hisseder.

Kasımbekov, kendisi gibi yetim kalan çocukların yaşadığı psikolojik durumu oldukça canlı betimlemelerle "Yetim" hikâyesinde kaleme alır. Deneyimlediği hayat ve yazarlık yeteneği onun eserlerinde kendini gösterir. Yetim bir çocuğun yaşadığı travma ve çocuk psikolojisinin çevresine yansıması eserin konusunu oluşturur. Gruen'in analizlerinden yola çıkarak hikâyeye farklı bir perspektiften bakılacaktır.

Yalnızlığın Varoluşsal Endişesi

İnsan yaşamının ilk anlarından itibaren çevresinde gerek fizyolojik gerek ruhsal olarak bir tutunma ihtiyacı hisseder. Annesiyle ilk temasından sonra çocuk, doğduğu andan itibaren hayatında bir anlam arayışına girecektir. Gruen'e göre; çocuğun kendi hayatını anlamlandırması annesinin onun hayatını anlamlandırmasıyla özdeştir. Çocuk kendi hayatının anlam ve önemini, annesinin ona verdiği anlam ve önemden çıkarır (2020: 51). Ailesiyle kurduğu bu bağdan sonra, çevresi de onu bir çembere alarak oluşunu gerçekleştirmede rol oynar. Sağlıklı bireyler doğru yönlendirmelerle ve mümkün olduğunca kaotik süreçlerden uzak kalarak hayata tutunabilir. Aile bu anlamda eylemleriyle ve biraradılığıyla kaosu kozmosa çeviren bir kurumdur. Bu kurumun sekteye uğraması çocuğun oluşunu da sekteye uğratarak sağlıklı bir birey olma sürecini zedeler. Kasımbekov'un "Yetim" hikâyesinin başkişisi çocuk Kökö de ailesiyle bağı kaybetmiş ve sağlıklı gelişimi sekteye uğramıştır;

"Kökö, babası askere gittiğinde annesinin karnındaydı. Babası Yusuf savaşta öldü. Annesi Ayım askerden kalan tek evladına yel bile dokundurmadan büyüttü. Okula da verdi. Ne yazık ki annesi zavallı oğlumu okutup büyütsem diye hayal ederken maksadına ulaşmadan dört sene evvel hastalıktan dolayı vefat etti. Böylece bir ailenin yalnız sevimli evladı "yetim Kökö" diye adlandırıldı. Akrabaları çocuğu Şeki'ye verdiler. O zamanlarda Şeki Taş Kömürde kalıyordu. Birgün Kökö'yü kimsesizler yurduna götürüleceği diye hoca gelmişti. Şeker

² ikna olmamıştı" (Kasımbekov, 2019: 29).

Hem annesini hem de babasını kaybeden Kökö, akrabası Şeki tarafından büyütülür. Ancak Şeki ve etrafındakiler yetim Kökö'ye eziyet ederler. Ailesiyle yaşadığı kopuş Kökö'de bir travma yaratır. Gruen; ayrılığın, çocukta bir iç terör ve ağır değersizlik duyguları yaratacağını ve küçük çocuğun böyle bir travmayı, oluşmakta olan benliğinde derin bir yaralanma olarak deneyimleyip terk edilmesinin sebebinin kendi içinde arayacağını söyler (2005: 208). Kökö' de değersizlik hislerinden kaynaklı bir saldırganlık, Gruen'in ifadesiyle iç terör belirmeye başlamıştır. Ebeveynlerini kaybetmesi yetmezmiş gibi, teyzesi ile yaşadığı çatışma onda varoluşsal sancılara yol açar. Kendi değerlerine yabancılaşan Kökö, iyice yalnızlaşır.

Üvey ebeveyni Şeki tarafından azarlanan ve sevgiden yoksun büyüyen yetim Kökö dış dünyaya karşı savunmasızdır. Onun yaşadığı bu varoluşsal bir boşluk saldırganlaşmasına ve davranış bozukluklarına yol açar. "Kendisiyle aynı yaştakiler laf ederse, "bana yetim diyor" diye hemen kavga ederdi. Kafesteki aslan gibi dövüşür, sonunda da ağlardı. Bu onun alışkanlığıydı" (Kasımbekov, 2019: 32) Bu alışkanlık, teyzesinin azarlamalarından hakaretlerinden kaynaklanmaktadır. Çocuk dış dünya ile sağlıklı iletişim kuramıyorsa ve davranış bozukluğu yaşıyorsa bu durumun ana kaynağı psikolojik travmalardır. Psikolojik olarak yaşadığı depresif çöküş çocuğun eylemlerine yansır.

Kökö hiç olmadık yerde kavga çıkarır ve herkese karşı öfke duyar. Onu eylemsel olarak saldırganlığının kökeninde duygudaşıktan uzaklaşması gösterilebilir. Bu eylemlerden birine Kökö'nün ipin ucuna bağladığı mısır ile bir horozu yakalayıp yemek istemesi, ya da durup dururken kavga çıkarması gibi örnekler sayılabilir. Gruen'e göre algı ve duyguları anne babası tarafından onaylanmayan çocuk, hayatının ilk deneyimlerinde tehlikede olma duygusu baskın gelmişse, dış dünyaya karşı kucaklayıcı bir tutum geliştiremez. Aksine kendini sakınma ve savunma dürtüsü ön plana çıkar. Böyle

² Kırgız Türkçesinde isimler kısaltılarak söylenebilir. Şeker de yazar tarafından Şeki olarak kısaltılmıştır.

çocuklar öfke ve saldırganlığın var oluşun özü olarak gördüklerinden tehditkâr bir dünyada yaşadıklarına yönelik algıları iyice güçlenir. Gruen, bu çocukların algılarının daraldığını ve gelişme ihtimali ya da teşvikten ziyade tehlikelere odaklandıklarını belirtir. Korunmuşluk duygusunun eksikliğine bağlı olarak böyle bireyler yeryüzünde kendisini evinde hissedemez ve sürekli tedirginlik duygusuyla yaşamaya mahkûm olur (Gruen, 2008: 28-29).

Onun bu öfke ve saldırganlığında tek başınalığı ve üvey ebeveynin tutumu rol oynar; “Baban kimsesiz yerlerde tabutu gömülmeden kaldı, kefensiz gitti, etini kuşlar yedi, gözünü kargalar deldi. Sen ne diyorsun, lanetli yetim!” (Kasimbekov, 2019: 29) gibi hakaretler ve şiddete varan eylemler çocukta davranış bozukluklarına yol açar. Ebeveynler eski suçlarını kendilerine hatırlatan çocukları cezalandırırken bir yandan da kendi içlerindeki çocuğu cezalandırmış olur. Gruen, anne babaların kendi çocukluklarında maruz kaldıkları davranışları bilinçsiz bir şekilde çocuklarına aktardıklarını savunur (Gruen, 2020: 45). Bu görüşlerden hareketle Şeki'nin davranışlarını ve cezalandırıcı eylemlerini arketipsel bir devinim olarak nitelemek mümkündür.

Yetim Kökö, Şeki tarafından evinde kurduğu meyhanede çalıştırılır; “bozoyu hazırlayıp hemen evdekilere yöneldi. (Kökö), yamalı, dizleri delik pantolonunu yukarı çekti ve sürünerek eve girdi” (Kasimbekov, 2019: 25) Kökö'nün çığneden değerleri yanında eğitim hayatı da elinden (ç)alınır. Şeki ve erkek arkadaşı Çoro Kökö'yü sadece çocuk işçi olarak görürler. Değerler dünyasında ontolojik bir kopuş yaşayan yetim “çocuk, kendi içini anlamayan insanlarla özdeşleşmeye zorlanarak kendine yabancılaşır” (Gruen, 2005: 274). Onu bu kendi özüne yabancılaştıran karşıt değerler Arno Gruen'in de *Empati'nin Yitimi* kitabında altını çizdiği gibi “korku ve kimlik yitimi”dir.

Korku ve Kimlik Yitimi

Korku ve endişe hali çocukta ruhsal ve fizyolojik sorunlara yol açar. Kendini güvende hissetmeyen çocuk, nesnelere dünyasında kaybolur. Kendi acısını ve içinde bulunduğu durumu kavrayamaz, zamanla hissizleşmeye kadar gidebilir. Gruen'in; “kendi ruhsal acımızla olan bağımızı yitirdiğimiz için duygudaşlığımızı da yitirdik” (Gruen, 2020: 83) söylemi, çocuğun bu varoluşsal sancısına işaret eder. Korku ve endişe hali yaşayan çocuk dünyada kendine yer edinemez ve kendi oluşunu gerçekleştirmez. Kökö'nün içinde bulunduğu durum da bundan farksızdır;

-“Kökö neredesin?” diye kadın bağırmağa başladı. Hemen kapıdan zayıf bir çocuk girdi.

-Efendim, Şeki Anne!

-Ocağa çalı çırpı koy, bozo ısıtalım. Odun getir başımın belası, git hemen!

Yüzü sarılık hastası gibi sararmış; bir deri bir kemik kalmış. Kökö, verilen emri yerine getirmek için burnunu çekerek ve koşarak dışarıya çıktı” (Kasimbekov, 2019: 24-25)

Kökö'nün yaşadığı ruhsal travmalara ve davranış bozukluklarına karşı korku ve sindirme ile onu disipline etmek isteyen üvey ebeveyni Şeki, onun daha çok hırçınlaşmasına neden olur. (Gruen, 2020: 45) Gruen'e göre şiddete eğilimli, sorumluluk alamayan, özerk olamayarak güçlü bir otoriteye bağlanma ihtiyacı duyan çocuklar, anne babalarının kendilerinde bıraktığı psikolojik hasara bağlı olarak kendiliğinden nefret eden ve kendine özgü olana yabancılaşan kimselerdir. Böyle çocuklar sürekli bir düşman imgesi yaratır ve kendisine karşı dahi yıkıcı davranışlarda bulunabilir (Meşe, 2013: 77). Hikâyede Şeki'nin konumu ve davranışları bu tespitlerle uyumludur.

“-Canı çıkasica! Şu burnunu iyice bir temizlesene! Kadın öyle sert bakıyordu ki o anda gözünde ok olsaydı onu atıp çocuğu öldürebilirdi. Boyu devrilesice!

Kökö, omuzlarını içine çekip, gözlerini suçlu köpek yavrusu gibi kıstı. Grike yakalanmıştı galiba. Boynu başı kirli, kolları tırnakları morarmış, saçları, tüyleri düşmekte olan kirpinin tüyleri gibi uzamış, gözlerini kapatıyor ve kulaklarını kaplıyordu” (Kasimbekov, 2019: 25).

Çocuğun korkuyla sindiren ebeveynler, onda derin travmalara yol açabilirler. Korku ve kimlik yitimi ileride onarılmaz yaralar açabilir. Gruen'e göre; “korkusu, kırılmalığı ve utancı, cezalandırma yoluyla silinen çocuk, kendisini ezenlerin elinde bir araca dönüşüyor. Daha da ötesi, çocuk başkalarına

acı vererek, çekmesine izin verilmeyen kendi acısından kurtulmaya çalışır” (Gruen, 2020: 16). Kökö'nün tek arkadaşı Rayımcın'ın oğlu Rasul'la kavga etmesi bu duruma örnek gösterilebilir;

-Ahh ah! diye Rasul acıya dayanmadan bağırıldı. Aniden yere düşen Rasul'un da siniri bozuldu, çizmesiyle Kökö'nün dizlerine tepti. Ben senden korkar mıyım hiç! Kökö yalınayaktı yarasına tuz değmiş gibi dizlerinden ateş çıktı. Kökö'nün eski alışkanlığı tuttu.

-Dur sana gösteririm şimdi yumruklaşmayı! İki de bırakmak istemedi. Yumruklaşmaya başladılar. Kökö, daha uzun boylu olduğundan dolayı Rasul'un kafasına omzuna vurarak boynunu eğmeye çalışıyor, Rasul onun bacaklarına, böbreklerine hiç sakinmadan vuruyordu” (Kasımbekov, 2019: 41-42).

Kökö'nün tek arkadaşı Rayımcın'dır. Yani kökөнün sevgi bağı kurduğu tek kişi. Fakat bu bağı baltalıyor. Diğer çocuklar tarafından dışlanması onu hırçınlaştırırken tek arkadaşına karşı da saldırgan bir tutum izler. Yani aslında ona ihtiyacı olan gerçek sevgiyi vermeyen kişilere karşı itaat geliştirirken, gerçek sevgiyi aldığı kişiye -yani sevgi nesnesine- öfkelerini yönlendiriyor. Gruen'in de söylediği bu ihmal edilmiş çocuk sevgiyle ve sevgi nesnesiyle sağlıklı bir ilişki kuramaz. Çünkü sevgiyle kurulması gereken ilişkiye dair bağlar ihmal edilen çocuğun gelişim sürecinde yani kimliğinde olması gerektiği gibi kurulmaz. Çarpık kimlik yapısı -bu hikâyede Kökö belki de sevgiyi itaatle eşleştirmiştir- gerçek sevgiyle karşılaştığında ne yapacağını bilemeyen, ondan korkan ve bilinçaltında ondan uzaklaşma arzusundan kaynaklı ilişkiyi baltalayan şiddet eylemlerini beraberinde getiriyor. Oysa sağlıklı bir birey normalde onu gerçekten seven tek kişinin çocuğunu -sırf bu sevgiye duyduğu bağlılıktan dolayı bile- saldırmaması gerekirdi. Belki de burada saldırdığı çocuk değil çocuğun babasıyla arasındaki sevgi bağıydı, onu sabote etmeyi arzuluyordu. Çünkü kendi aile bağından ve sevgiden eksik yaşıyordu.

Ebeveyn olmayı gönüllü olarak seçen Şeki çocuğa sürekli kötü davranarak onu, itaata dayalı istismar edici bir sevgi anlayışıyla disipline etmeye çalışır. Lacan; “oğluna sürekli olarak “Ne kötü bir çocuksun!” diyen anne, sonunda ya bir hayduda ya da bir azize kavuşabilir. Çocuğun kimliği, onun anne babasının sözcüklerini nasıl anlamlandırdığına bağlıdır” (Leader; Groves, 1997: 43) der. Bu davranış şekli de Kökö'nün kimlik yitimi yaşamasına yol açacaktır. Kimlik, insanı insan yapan ona aidiyet atfeden en önemli unsurdur. Kimlik yitimi bireyi ontolojik bir kopuşa sürükler. “Otantik bir kimlik duygusuna sahip olmadan, insan oluşa dair sorguyu da doğru yapmamıza olanak yoktur” (Gruen, 2020: 91). Çocuk hayata ailesinin yardımıyla tutunurken bir kimlik edinme süreci de yine ailede başlar. Çocuğun gelişim sürecinde sekteye uğrayan bu kimlik edinme süreci gelecekte sorunlara yol açacaktır. Gruen; “Eğer kimliğimizi geliştirmede olanaklarımız kısıtlanırsa, kendimize yönelttiğimiz nefret de büyük oluyor ve bu kendisini, başkalarını bizim de cezalandırıldığımızı inandırma eğiliminde gösteriyor” (Gruen, 2020: 91) diyerek kimlik ile davranış kodları arasında paralel bir bağ olduğunun altını çiziyor. Gruen'in de altını çizdiği gibi çocuğun olanakları kısıtlanırsa, cezalarla çocuk sindirilmeye çalışılırsa bu durum çocukta içse dönük bir nefrete dönüşecektir. Böylece çocuk çevresine karşı da saldırganlaşacaktır.

Korku ve baskı tüm çocukların yaşadığı bir süreçtir. Birçok anne ve baba çocukları üzerinde hâkimiyet kurmak için bu yola başvurur. Gruen'e göre anne babasının ilgisi olmadan hayatta kalamayacağına inanan çocuk, başlangıçta ebeveynlerinin baskısına kendi imkânları dâhilinde direnmeye çalışsa da sonunda boyun eğmek zorunda kalır. Anne babanın boyun eğdirmeye yönelik bu baskısı, yetişkinlik döneminde de çoğu insanın farkına varmasa da itaatkâr davranmasına neden olur (Gruen, 2020: 2020). Kökö de Şeki ve Çoro tarafından bu şekilde terbiye edilmeye çalışılır. “iç dediğim zaman içeceksin! Yoksa seni yumruğumla ezerim. Tamam mı! İç diyorum sana!” (Kasımbekov, 2019: 27) Ancak onların bu tutumu bir ailenin tutumundan uzaktır. Üvey ebeveyn olarak çocuk üzerinde korku oluşturarak onu ezmeye çalışırlar. Sultan Rayev'in “Güneşi Tutan Çocuk” hikâyesi üzerine makale kaleme alan Orhan Söylemez, “hakikati yeterince savunmak mümkün mü?” sorusunu küçük bir çocuğun saf dünyası üzerinden anlatır. Söylemez; “küçük çocuğun bir günde karşılaştığı kötülükler, onun o güne kadar akik taşı gibi tertemiz dünyasının aslında yalanlarla ne kadar kirlenmiş ve kirlenilmiş olduğunu gösterir” (Söylemez, 2011: 94) der. Tıpkı o dar mekânda her türlü hakarete, saldırganlığa korkuyla boyun eğen yetim Kökö gibi. Gruen, çocuğun kendi içindeki potansiyele yönelmesini engellemek için yalnızca korku ve ümitsizlik duygusunun dahi yeterli olduğunu söyler. Çocuk, kendine yabancılaşarak otoritelerin beklentilerini kendi beklentisi zanneder. Başkalarının beklentilerini sahiplenme, çocuğun gerçekleştiremediği kendi beklentilerine karşı saldırganlaşmasına ve boşluğa düşmesine neden olur.

kendine varoluşsal bir ihanet gerçekleştiren bireyde oluşan nefret, modern uygarlıkta yaşamı şekillendiren temel etkenlerden birisidir (Gruen, 2020: 105).

Gruen'den alıntılanan cümlelerde de görüldüğü gibi, çocuğu kendi olmaktan alıkoyan, ona kimlik yitimi yaşatan bu korku ve ümitsizlik hali hikâye boyunca yetim Kökö üzerinden anlatılır. Kökö'nün saldırganlaşmasında, içindeki boşluk duygusunda ailesini yitirmesi yanında yaşadığı hakaret ve psikolojik şiddet de etkilidir. "Onlar da bir sürü avcıyla karşılaşmış tilki gibi, ne yapacağını şaşırarak çocuğun çaresizliğine bakarak dalga geçiyorlardı. Konuşmaları çocuğu korkudan tir tir titretiyordu" (Kasimbekov, 2019: 27) Gruen'in de belirttiği gibi, "Bir başka insanın çaresizliği bize kendi çaresizliğimizi hatırlattığında, ama bunu zayıflık olarak algılayıp reddettiğimizde, kurban kendimizden nefret etmemize neden olur. Çaresizlikten doğan korku, ezilene karşı içimizde bir öfkeye dönüşür, çünkü kurban ettiğimiz yanımızı yansıtmaktadır" (Gruen, 2008: 59). Gruen'in sözleri Şeki'nin ve Çora'nın Kökö'ye uyguladıkları baskı ve duygusal şiddetleri hakkında fikir verir.

Çocuğun yaşadığı travmalar görmezden gelirse ve sevgi edimini gerçekleştirmesi engellenirse çocukta ileride geri dönüşü olmayan psikolojik davranış bozuklukları olacaktır. Sevgi bu noktada en önemli değerdir. "Sevginin anlamı, bir başka varlığın birey oluşunu kabul etmek ve buna değer vermektir; bir başkasının gelişiminden sevinç duymaktır" (Gruen, 2007: 45). Şeki'nin yetim bir çocuğu sahiplenip büyütme istemesinin nedeni, çocuğu istismar edip çocuk üzerinden para kazanmaktır. Onun gelişimin, isteklerini, eğitim hakkını görmezden gelmesi Şeki'nin karakteri hakkında fikir verir. Gruen, *Empati'nin Yitimi* kitabında bu duruma şu şekilde değinir;

"Çocuğun olanaklarını küçümsüyoruz, çünkü onları fark etmiyoruz bile ve aynı şekilde onun gerçek sınırlarını da küçümsüyoruz. Böylece sınırlar kayboluyor ve çocuk yumuşak uyarılarla ilişkisini yitiriyor. Çocuk davranışlarını kendi içinden çıkararak kendi inisiyatifleriyle oluşturmak yerine, otoritenin iradesine boyun eğiyor" (Gruen, 2020: 117).

Güç ve otorite, korku ve kimlik yitimine yol açar. Çocuk kendilik değerlerini yitirecek ve gelişimi sekteye uğrayacaktır. Onu var edecek tek şey sevgidir. Çünkü sevgi; insanın hem dünya ile bir olmasını sağlayan, hem de aynı anda ondaki bütünsellik ve bireysellik duygusunu tatmin eden tek bir eğilimdir (Fromm, 1997: 105). Yetim Kökö, Şeki'nin evinde bulamadığı sevgiyi arkadaşı Rasul'un ailesini evinde bulur. Kökö'yü evlerine davet eden Rasul'un babası Rayımcan ona hoşgörü ile yaklaşır;

"Buyur misafirim çekinme! diye Rayımcan, Kökö'ye güler yüzle baktı. Geldiğinden beri Kökö, çekinerek hiçbir şey konuşmadı. Mavi renkli çiçek resmi olan büyük bir tabakta pilav getirildi. Bir iki kaşık yedikten sonra Kökö, karnı tok gibi çok yemedi. Ama pilavın tadı çocuğun midesini canlandırdı. İştahı açıldı. Eğilerek kimseye bakmadan aceleyle yemeye başladı. Oturan herkes şaşkın şaşkın bakıyordu. Onları bile fark etmedi" (Kasimbekov, 2019: 46).

Gruen'e göre çocuğun bütün gelişim evrelerinde kendisi olduğu için saygı gördüğü ve sevildiği hissettirilmelidir. Aksi takdirde anlamsızlık ve değersizlik hissine kapılan çocuk, yitirdiği anlamı başka insanları nesnesi olmaktan arayacak ve hiçbir zaman gerçek anlamda kendisini bulamayacaktır (Gruen, 2008: 97). Rayımcan ve ailesi çocuğun değersizleştirildiğini ve aile sıcaklığından eksik yaşadığını anlar ve ona bu sıcaklığı verirler;

"Kökö, evdeki eşyalara yavaşça baktı. Sonra morali yükseldi ve konuşmaya başladı: "Şey o zaman annem vardı, pilav, mantı, güçbara (yemek türü) yapıyordu, çok çok lezzetliydi. (...) Tam o anda gözüne karşıdaki büyük ayna ilişti. Kökö bunu fark etmemişti bile. Her şey gözüküyormuş. Hiç fark etmemişti. İşte en önde annesiyle ninesinin ortasında kendinden emin bir şekilde şık giyinen Rasul oturuyor. Ya Kökö? Giysisi her yeri yamalı, elbisesinin tutacak yeri kalmamış, yırtılmış. Sanki sokak köpeği..." (Kasimbekov, 2019: 47).

Kendini ontolojik olarak güvende hissettiği bu geniş mekânda Kökö, uzun zaman sonra kendini huzurlu hisseder. Ancak aynada kendi gerçekliğiyle karşılaşır. Tekrar evine döneceğini bu güzel aileyi bırakacağını anlar ve ruhu sıkılır.

Şeki çocuğu almak için Rayımcan'nın evine gelir. Toplumsal yozlaşmanın görüngüsü olan Şeki, karşısında Saragül'ü ve gelini Şirin'i bulur; "Saragül Teyze Rayımcan'a suratını asarak konuştu; Hayır,

memleket o paraları kimsesiz yetimleri büyüyene kadar harcayasınız diye veriyor, bunun gibilerin boğazına gitsin diye değil. Bacım sen yaşlanmış kuvvetsiz filan değilsin. Kendi emeğinle kazan, bozo satıp geçinmeyip herkes gibi çalış. Diyeceklerim bu kadar” (Kasimbekov, 2019: 56).

Yetim çocuğu şahsi işlerinde kullanan ve onu duygusal olarak sömüren üzerinden Şeki’ye karşı çıkan Saragül, çocuğa kucak açar. Kökö’nün daha fazla değersizleştirilmesine razı olmayan Saragül ve Şirin, çocuğa sahip çıkarak onu kendi evlatları gibi büyütürler. Böylece korku ve kimlik yitiminin karşıt değeri olarak sevgi bireyin ontik olarak var eden bir değer olduğunu kesinler.

Kayıtsızlık Fenomeni

Arno Gruen *Empati’nin Yitimi* kitabının alt başlıklarından bir “kayıtsızlık fenomeni”dir. Kayıtsızlık, Gruen’e göre uygarlığımızın en önemli sorunlarından biridir. İnsan oluşumuza yabancılaşmamıza yol açan bu inkâr etme durumu, haksızlıklar ve katliamlar karşısında duyarsızlaşma yok sayma durumudur. İnsan içinde yaşadığı dünyayla özdeşleşebildiği ve uyum içinde yaşadığı sürece kendini ontik olarak huzurlu hissedebilir. İnsan olmanın getirdiği duygu durumlarından biri de kayıtsızlık halidir. Ancak erdemli bir insan olmanın gereklerinden biri de acı, tehdit, ölüm gibi olumsuz duygular karşısında gösterilen tepkidir. Gruen, bu kayıtsızlık durumunu eleştirirken gerçekleşmiş pek çok örnek de seçmiştir. Bu örneklerin başında Nazi dönemi gelir. Ancak tabi ki kayıtsızlık hali Nazi dönemi ile sınırlı değildir. Hayatın her anında karşı karşıya kalınan bir durumdur.

“Ancak kayıtsızlık sadece Nazi dönemiyle sınırlı kalan bir fenomen değil. New York’un Queens mahallesinde 1964 yılının bir mart gecesinde bir kadının öldürülüşüne en az otuz sekiz kişi seyirci kaldı. Katilin cinayeti gerçekleştirmesi yarım saat sürmesine rağmen ne bir kişi müdahale etti ne de polis çağrıldı” (Gruen, 2020: 96).

Kayıtsızlık fenomenini çocuk psikolojisi açısından hikâyede okumak da mümkündür. Çocuk hayata gözünü açtıktan sonra etrafında olan biteni algılamaya başlar ve içgüdüsel tepkiler verir. Hayata uyum sağlamasında anne ve babanın rolü önemlidir. “Freud’a göre çocuk bir yetişkinden farksızdır ve dolayısıyla duygu ve düşüncelerinin anlaşılması ve anlamlandırılması önemli ve gereklidir” (Özşahin, 2019: 131). Onu anlamak ve dinlemek anne ve babanın temel görevi olmalıdır. Gruen, çocuğun davranışlarının anlaşılmasının önemine değinir. Gruen, huzursuz ve mutsuz bir çocuğa katlanıp onunla empati yapabilen anne babaların çocuğun gereksinimlerini karşılama hususunda kendi yetersizliklerini fark ettiklerini ve çocuğun şikayetlerinin kaynağı olarak kendilerini gördüklerini savunur. Gruen, bu tutumu benimseyen anne babaların aynı zamanda çocuğunu gerçekten anlama çabası içerisine girmiş ve onun duygularına hak vermiş ebeveynler olduklarını belirtir (Gruen, 2020: 121).

Çocuğun topluma uyum sağlamasında ve toplum içinde yer edinmesinde anne ve babaya önemli görevler düşmektedir. Hikâyede anne ve babasını kaybeden Yetim Kökö’nün edimsel olarak hayata sarılmasında bu görev teyzesi Şeki’ye düşer. Ancak Şeki onun yaşadığı travmalara ve davranış bozukluklarına karşı kayıtsız kalır; “zavallının anne babası hayatta olsaydı derdi bilir miydi küçük çocuk! Şeki adlı teyzesi akılsızın teki. Bu öz kardeşinin zavallı evladını kendi çocuğu gibi merhametle büyütse olmaz mıydı?” (Kasimbekov, 2019: 48).

Kökö’nün travmalarını görmezden gelmekle kalmayıp onu eğitim almasını da sekteye uğratan Şeki, çocuğun gerek fiziksel gerek ruhsal ihtiyaçlarına karşı kayıtsız davranır. Bir gün arkadaşı Rasul ile birlikte eve gelen Kökö’nün yiyecek bir şey bulamayıp bozuk ekşimiş bozoyu içmesi bu duruma sadece bir örnektir;

“Yetim Kökö, ağzını doldurarak yudumladı ve Rasul’a sundu.

-Al, iç!

İçinde koskoca mısır parçaları olan, bozulmuş gibi gözükken carmaya Rasul, şaşkın şaşkın bakarak:

-Bunu nasıl içerim?

Kökö’nün ağlamaklı gönlüne, arkadaşının öğrenerek konuşması zoruna gitti. Rasul, onu yudumlamak bile istemedi iğrenç buldu. Kökö, iğrenmeyi bırak ona muhtaçtı” (Kasimbekov, 2019: 35).

Çocuk psikolojik olarak kendi iç dinamiklerinden yoksun olduğunda çevresiyle çatışma yaşar. Gerek ailesinde gerek çevresinde girdiği anlam arayışında istediğini bulamayan çocuk sevgi dilinin eksikliğini hisseder. Sevgi onun dünya ile bağ kurmasını sağlayan temel gereksinimdir. Rayımcın ve ailesi onun bu durumuna kayıtsız kalamazlar. Onların sevgisi Kökö'yü sağaltan, dönüştüren bir değer olarak öyküde öne çıkar. Rayımcın, Kökö'yü evlerine getirir, üstünü temizler ve karnını doyurur. Yıllarca sevgiden mahrum kalan yetim ise, bu ilgi karşısında gözyaşlarını tutamaz;

“Zavallının kalbini acımasız bir el sıkıştırıyordu sanki. Gözleri doldu. Ne yapsın zavallı kirli elleriyle gözyaşlarını sildi. Ağlama yavrum! Ne ağlıyorsun. Sen koskoca adamsın artık yakışır mı sana! Diye Rayımcın çocuğun gözyaşlarını peçeteyle sildi, çenesinden tutarak başını kendisine çekti” (Kasımbekov, 2019: 47).

Sevgi çocuğu değerler dünyasında sağlatan yegâne unsur olarak öne çıkar. Çocuğun duygularına karşı kayıtsız kalan ebeveynler onun dünya ile bağının kopmasına neden olur. Arno Gruen *Empati'nin Yitimi* kitabında Dolto'nun görüşlerine referansta bulunarak insan için takdir görmenin ve başkalarının yönlendirme ve onaylarına ihtiyaç duymanın yemek yemekten daha temel bir ihtiyaç olduğunu vurgular. Dış dünyayla ilişki kuramayan ve ümitsizliğe kapılan çocuk dış dünyayla etkileşime geçmekten vazgeçerek kendini ölüme götürebilecek fizyolojik bir uykuya dalar. Bu aynı zamanda bir içe kaçış anlamına gelir (Gruen, 2020: 128).

Kökö de teyzesinin evinde kendini rahat ve güvende hissedemez. Sevgi eksikliği ve yaşadığı duygusal boşluk onda travmaya yol açar. Aradığı huzuru ve sevgiyi Rayımcın ve ailesinde bulacaktır. Rayımcın ve ailesi çocuğu evlat edinmeye karar verirler. Aile, çocuğun sırtından para kazanmak için sahiplenilen teyzesi Şeki'nin elinden alır.

“Sarağül Teyze sevinçle Rasul ile Kökö'yü birbirine sımsıkı sarılttı:

-Kurbanınız olayım, siz bugün kardeş oldunuz! Bu aksakal amcanız gibi sarı dişli, yaşlı olunuz. Ömrünüz uzun, yolunuz uğurlu olsun! diye dua etti. Sonra Kökö'yü Şirin'in tarafına geçirdi. Şirincın oğlunun alnından öp! Öp canım! Şirin, gülerek gel yavrucuğum! der gibi iki kolunu Kökö'ye doğru uzattı. Anne merhametini özleyen zavallı Kökö'nün gözleri doldu, tereddüt etmeden Şirin'in göğsüne başını koydu” (Kasımbekov, 2019: 58).

Arno Gruen; “hepimiz, etkisi çok derinlere kadar işleyen baskılar ve reddedilmeler yaşamışızdır” (Gruen, 2005: 5) der. Çocukluktan itibaren insanda oluşan travmatik olaylar bütün hayatını etkileyen bir silsileye dönüşebilir. Anne ve babanın eksikliğiyle büyük bir kayıp yaşayan Kökö de tek yakını Şeki tarafından duygusal istismara maruz kalarak reddedilme ve baskı hisseder. Bu durum çocukta davranış bozukluğuna ve saldırganlığa yol açar. Ancak bu tutumu yine sevgi iyileştirir.

SONUÇ

Arno Gruen, bir takım analizlerinde Hitler gibi 21. yüzyılın en büyük diktatörlerinden birinin hayatı ile eylemleri arasında paralellik arar. Verdiği birçok örnekle de insandaki yıkıcılığın kökenlerine iner. Gruen, insandaki yıkıcılığın temelinde aile olduğunu söyler. Ailenin tutumu ve çocuk üzerindeki davranış şekilleri çocuğun bütün hayatını etkileyebilir. Sosyolojik bir problem olan çocuğun davranış bozuklukları erken yaştan itibaren dikkatle takip edilmelidir. Sevgi ve empati bu noktada en önemli sağaltıcı unsurlardır. Gruen'in analizlerinden yola çıkılarak ele alınan Tölögön Kasımbekov'un “Yetim” hikâyesindeki Kökö karakterinde de davranış bozuklukları bulunmaktadır. Onun bu davranış bozukluklarının derinine inildiğinde küçük yaşta yetim kalması ve teyzesinin duygudaşıktan uzak tutumu olduğu anlaşılmıştır.

Bu hikâye ve Gruen'in analizleri arasındaki bağ Sosyolojik ve psikolojik okumayla edebiyat metinleri arasında mutlak bir alışveriş olması gerektiğini de gösterir. Edebiyat metinlerinde analiz edilen karakterler sosyolojinin ve psikolojinin de alanına girer. Gerek sosyolojik gerek psikolojik okumalarla alt metinler çözümlenebilir. Türk Dünyası edebiyat metinlerine de bu perspektifte farklı bir bakış açısıyla bakıldığında daha derin anlamlara ulaşılabilir. Bu çalışmada Gruen'in analizleri ve fikirleriyle, Türk dünyasının önemli yazarlarından biri olan Tölögön Kasımbekov'un oldukça canlı betimlemelerle anlattığı karakteri arasında kurulan anlamsal bağlantı açılmıştır. Gruen'in analizleri

farklı okumalara ve çıkarımlara da açıktır. Türk dünyası metinlerine de Gruen ve diğer psikologların görüşleri ışığında bakıldığında farklı çıkarımlar elde edilecektir.

KAYNAKÇA

- Azap, S. (2016). *İnsan ve eser*. Bengü Yayınları.
- Fromm, E. (1997). *Yaşama sanatı*. (A. Arıtan, Çev.). Arıtan Yayınevi.
- Gasset, O. (1995). *Sevgi üstüne*. (Y. Salman, Çev.). YKY.
- Gruen, A. (2005). *İçimizdeki yabancı*. (İ. İgan, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Gruen, A. (2007). *İhanete uğrayan sevgi-sahte tanrılar*. (İ. İgan, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Gruen, A. (2008). *Kendine ihanet- kadın erkekte özerklik korkusu*. (Ü. Hastürk, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Gruen, A. (2010). *Demokrasi Mücadelesi-Radikalizm, Şiddet ve Terör* (Ü. Hastürk, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Gruen, A. (2020). *Empatinin yitimi*. (İ. İgan, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Gruen, A. (2020). *Normalliğin deliliği*. (İ. İgan, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- İnayet, A. (2015). Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü destan'ın yeni bir yorumu üzerine, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2).
- Kasımbekov, T. (2019). *İnsan olmak istiyorum (Bütün hikâyeleri)*. (S. Azap, Çev.). Bengü Yayınları.
- Leader, D; Groves, J. (2019). *Lacan-Yeni Başlayanlar için*, Milliyet Yayınları.
- Meşe, İ. (2013). Arno Gruen'in analizlerinde insandaki yıkıcılığın sosyo-patolojik bir kaynağı olarak aile, *Fe Dergi*, 2, 75-85.
- Özşahin, S. (2019). Bir Freud masalı: çocuk masumluluğu", *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 129-137.
- Söylemez, O. (2011). Hakikatı yeterince savunmak: Sultan Rayev, *Turkish Studies*, 6(3), 93-99.